

Prof. zw. dr hab. Marek Konopczyński
Wydział Pedagogiki i Psychologii
Uniwersytetu w Białymstoku

Recenzja

istotnej aktywności naukowej oraz osiągnięcia naukowego „Zasoby osobiste i społeczne skazanych w procesie oddziaływań penitencjarnych”

doktor Anetty Jaworskiej

wykonana na zlecenie Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów (decyzja z dn. 08 11 2016 r.)

Doktor Anetta Jaworska jest absolwentką pedagogicznych studiów magisterskich w Pomorskiej Akademii Pedagogicznej (2002 rok), a także magistrem psychologii- studia ukończyła w Szkole Wyższej Psychologii Społecznej- Wydział Zamiejscowy w Sopocie w 2015 roku. Doktorat z zakresu nauk humanistycznych w dyscyplinie pedagogika uzyskała na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego w 2005 roku. Promotorem rozprawy doktorskiej zatytułowanej „*Aktywność twórcza więźniów a ich cechy osobowości i styl adaptacji do warunków więziennych*” był dr hab. Mieczysław Ciosek, profesor nzw. UG.

Pracę zawodową habilitantka rozpoczęła w 2005 roku na stanowisku adiunkta w Instytucie Pedagogiki i Pracy Socjalnej Akademii Pomorskiej w Słupsku. W latach 2006-2008 pełniła funkcję kierownika Zakładu Pedagogiki Resocjalizacyjnej w macierzystej Uczelni, a w latach 2012 i 2013 funkcję zastępcy dyrektora Instytutu Pedagogiki.

W trakcie swojej 11-letniej kariery akademickiej habilitantka była członkiem 9-ciu komitetów organizacyjnych konferencji naukowych (7 razy z ramienia Pomorskiej Akademii Pedagogicznej a 2 razy Uniwersytetu Pedagogicznego im.

KEN w Krakowie), współpracowała z lokalnymi władzami samorządowymi Słupska i lokalną Policją, a także jest promotorem pomocniczym w przewodzie doktorskim na Uniwersytecie Gdańskim (Promotor pracy: dr hab. M. Ciosek – Instytut Psychologii –przewód wszczęty w 2014 r.)

W sumie dr Anetta Jaworska wygłosiła referaty na 38 konferencjach i spotkaniach naukowych, z czego 12 odbyło się na terenie Słupska, 8 w innych uczelniach a 4 na terenie zakładu karnego.

Zainteresowania naukowe Habilitantki obejmują zagadnienia z obszaru pedagogiki resocjalizacyjnej, ze szczególnym naciskiem na obszar oddziaływań penitencjarnych, który dr Anetta Jaworska definiuje jako „pedagogikę penitencjarną”, co jest wprawdzie zwyczajowo uznawanym określeniem w niektórych środowiskach akademickich i w środowisku służby więziennej, ale zdaniem recenzenta, nie do końca jest uzasadnionym pojęciem z punktu widzenia nauk pedagogicznych, a szczególnie pedagogiki resocjalizacyjnej.

Trzeba wyraźnie podkreślić, iż, ilościowy dorobek piśmienniczy dr Anetty Jaworskiej jest imponujący. Składa się na niego 32 artykuły i rozprawy opublikowane w czasopismach naukowych, 60 rozdziałów w pracach zbiorowych pod redakcją (Habilitantka nie do końca poprawnie nazwała ten fragment swojego dorobku „rozdziałami w monografiach”), a także 13 prac zbiorowych pod redakcją Habilitantki. Najważniejszy jednak jak się wydaje dorobek merytoryczny tkwi w 6 opublikowanych monografiach autorskich (2 z nich są współautorstwa Habilitantki), a szczególnie w pozycji „*Zasoby osobiste i społeczne skazanych w procesie oddziaływań penitencjarnych*”. *Impuls, Kraków, 2016*, wskazanej jako najważniejsza praca naukowa w dorobku (zgodnie z art. 16 ust.2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki) .

Do oceny merytorycznej Habilitantka przedstawiła 11 tekstów będących artykułami opublikowanymi w różnych czasopismach, 17 autorskich fragmentów publikacji zbiorowych, 8 prac zbiorowych pod współredakcją oraz 2 pozycje monograficzne. Część artykułów zostało opublikowanych w recenzowanych czasopismach o zasięgu międzynarodowym lub ogólnopolskim o wysokim poziomie jakościowym, natomiast pozostałe ukazały się w periodykach uczelnianych. Prace zbiorowe, w których dr Anetta Jaworska zamieściła swoje teksty ukazały się zarówno w wydawnictwach uczelnianych, jak i znanych w środowisku akademickim wydawnictwach o dużej renomie i zasięgu ogólnopolskim.

Dr Anetta Jaworska nie posiada publikacji znajdujących się w czasopismach afiliowanych w bazie Journal Citation Reports (JCR) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH). Brakuje również w materiałach sumarycznego Impact Factor publikacji naukowych według listy Journal Citation Reports (JCR). Habilitantka nie podaje wartości Indeksu Hirsha według bazy Web of Science.

Przeliczając na punkty ministerialne dorobek Habilitantki, trzeba stwierdzić, że prezentuje się on bardzo dobrze: z 32 artykułów punkty ministerialne otrzymało 18 artykułów, co stanowi 56% publikacji z tego zakresu. Łączna liczba punktów ministerialnych wynosi 99. Sześć monografii - łączna liczba punktów 108. Redakcja lub współredakcja - 13 prac - liczba punktów - 44. Jeśli chodzi o autorstwo lub współautorstwo opracowań zbiorowych, dokumentacji prac badawczych i ekspertyz, to Habilitantka jest autorką 60 rozdziałów w monografiach, (50 prac posiada objętość od 0,5 arkusza wydawniczego do 0,8 arkusza wydawniczego, a 10 artykułów ma objętość od 1 arkusza wydawniczego i powyżej), co daje łączną liczbę punktów 210).

Analiza merytoryczna twórczości naukowej dr Anetty Jaworskiej na podstawie przedstawionych do oceny tekstów, wskazuje na podejmowaną przez Autorkę wielość wątków naukowych i badawczych, a przede wszystkim różnorodność naukowych perspektyw poznawczych. Większość z nich posiada charakter naukowej perspektywy pedagogicznej. Z analizowanych tekstów wyłania się zauważalna tendencja Habilitantki do „psychologizowania”, „biologizowania” i „filozofowania” w kontekstach i wątkach teoretycznych oraz analizach empirycznych, co samo w sobie może świadczyć o poszukiwaniu pogłębionych refleksji interdyscyplinarnych. Przykładem niech tu będą między innymi poniższe prace.

Artykuł opublikowany w „Pedagogice Społecznej” (2006) poświęcony jest *roli aktywności twórczej w zakresie kształtowania kontroli emocjonalnej więźniów* i jak wynika z jego lektury prezentuje wyniki badań własnych i charakteryzuje się warstwą teoretyczną przede wszystkim z zakresu psychologii. Tekst opublikowany w „Ruchu Pedagogicznym” (2007) a zatytułowany *„Aktywność twórcza w zakładach karnych a poczucie sensu życia więźniów – sprawozdanie z badań”* jest wzbogaconym w filozoficzno-psychologiczne wątki teoretyczne sprawozdaniem z wykonywanych badań.

Kolejny tekst pochodzi z „Przeglądu Więziennictwa Polskiego” (2008) i zatytułowany jest *„Program „Prison Smart” i jego efektywność w zakładach karnych”*. Habilitantka zaprezentowała w nim założenia programu terapeutycznego wykorzystującego proces oddechowy jako stymulatora zmian psychokorekcyjnych, oraz samodoskonalenia osobistego. Artykuł ma z jednej strony charakter sprawozdania z realizacji programu w USA, z drugiej zaś prezentuje założenia metodologiczne i wyniki badań przeprowadzonych w 2006 roku wśród skazanych przebywających w trzech ZK w Polsce (236 osób). Istotą eksperymentu było zastosowanie metody jogi (praktyki rytmicznego oddychania) a następnie mierzenie efektów. Zdaniem autorki wyniki badań

wskazują, że „terapia oddechem” może być skuteczną metodą resocjalizacji, co samo w sobie budzić może duże wątpliwości. Tekst nie ma tylko charakteru pedagogicznego, gdyż wzbogacony jest o liczne wątki z zakresu nauk biologiczno-medycznych i filozoficznych.

„*Odbywanie kary pozbawienia wolności i długotrwałe bezrobocie a postawy wobec pracy mężczyzn w wieku produkcyjnym*” – to artykuł opublikowany w „Probacji” nr IV z 2014 roku. Autorka prezentując wyniki badań postaw więźniów wobec pracy, a swoje rozważania opiera na założeniach psychologii pozytywnej. Ten sposób rozumienia problemu determinuje też wnioski końcowe. Podobnie psychologiczny a czasami psychologiczno-filozoficzny i socjologiczny charakter posiadają inne teksty Habilitantki, takie między innymi jak: „*Rola aktywności twórczej w prewencji utraty sensu życia wśród mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności*” (*Ars inter Culturas* nr 3. Akademia Pomorska w Słupsku), „*Re-edukacja w zakładach karnych a styl oporu wobec izolacji penitencjarnej*” (*Kultura i Edukacja* nr 1/2013), czy „*Aktywność fizyczna w zakładach karnych a podstawowe wymiary osobowości mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności*” (*Resocjalizacja Polska* nr 9/2015).

Podobnie rzecz się ma z tekstami zamieszczonymi w wydawnictwach zbiorowych o charakterze zwartym (tzw. prace pod redakcją). Można tu przytoczyć tekst z pracy zbiorowej pod redakcją Anny Kieszkowskiej „*Prawda. Dobro. Piękno*”. Wyd. Difin, a zatytułowany „*Dobro i miłosierdzie czyli o postawach katolików wobec sprawców zabójstw*”, czy „*Deprywacja miłości jako imperatyw postaw kryminalnych- dorosłe dzieci źle kochające rodziców*” w pracy „*Małżeństwo i rodzina w ponowoczesności*”. Wyd. Adam Marszałek. Toruń. 2008, pod red. W. Muszyńskiego i E. Sikory. Wspomniane teksty wyraźnie posiadają obok warstwy pedagogicznej również psychologiczną a miejscami filozoficzną. Model refleksji naukowej opartej na podejściu

wielodyscyplinowym jest zresztą charakterystyczny dla całego dorobku naukowego Habilitantki.

Bliższa analiza merytoryczna innych publikacji Habilitantki, takich jak: *„Leksykon resocjalizacji”*, Impuls, Kraków, 2012, *„Paradygmatyczne podstawy współczesnej resocjalizacji penitencjarnej”* [w] A. Jaworska (red) *„Resocjalizacja. Zagadnienia prawne, społeczne i metodyczne”*, Impuls, Kraków 2009, *„Style adaptacji do starości skazanych w wieku senioralnym”* [w] A. Jaworska (red) *„Senior w obliczu izolacji penitencjarnej”*, *„Możliwości eliminowania starości patologicznej w zakładach karnych*, Bydgoszcz, 2013, ukazuje szeroki wachlarz zainteresowań naukowych i badawczych dr Anetty Jaworskiej, będących naturalną konsekwencją sukcesywnego rozwoju Jej zainteresowań i kompetencji, osadzonych w wielości wątków i kontekstów z zakresu różnych dyscyplin naukowych (psychologii, biologii, prawa, pedagogiki).

Można w tych pracach doszukiwać się naukowej perspektywy interdyscyplinarnej, w której osadzone są refleksje pedagogiczne. Mamy więc tu do czynienia z próbami identyfikacji i opisywania różnych koncepcji i teorii mających swoje źródła we wspomnianych powyżej dyscyplinach naukowych i próby osadzenia ich w kontekstach pedagogicznych zarówno o charakterze teoretycznym, metodologicznym jak i aplikacyjnym.

Analizowane teksty charakteryzują się dość szerokim sposobem widzenia problemu, solidną, teoretyczną podbudową myśli i refleksji ale zdarzają się też powroty do wątków wcześniejszych już opublikowanych. Do tego można dodać pewną tendencję do językowo skomplikowanych narracji w prezentacji zarówno własnych myśli jak i przywoływanym refleksji innych autorów a także pewien poziom postulatywności określonych działań, bez ich nieraz pogłębionej i wszechstronnej weryfikacji.

Z analizy autorskich tekstów habilitantki wynika, że badania przez nią projektowane i prowadzone posiadają charakter eksploracji nastawionych na uzyskiwanie efektów aplikacyjnych, a więc uzyskane rezultaty mogą być przydatne praktycznie i pozwalają na osiąganie wymiernych efektów resocjalizacyjnych i wychowawczych. Jest to w przypadku pedagogiki resocjalizacyjnej cenne doświadczenie i dlatego warte podkreślenia.

Autorka w kilku swoich publikacjach (np. w *Przeglądzie Więziennictwa Polskiego nr 58 z 2008 roku*), powołuje się na eksperymentalny charakter swoich badań. Eksperyment pedagogiczny jest jedną z najtrudniejszych formuł badawczych i wymaga szczególnie drobiazgowych procedur. Nie wystarczy wyróżnić grupę badawczą i grupę kontrolną o podobnych parametrach osobowo-biograficznych i określić zmienne zależne i niezależne, ale trzeba również zdefiniować i wyróżnić zmienne pośredniczące, które w tego typu badaniach są niesłychanie istotne a często współdecydują o wynikach empirycznych, oraz mieć pełną kontrolę nad przebiegiem wszystkich procedur eksperymentu. Nie zawsze jednak tego typu trop myślenia można zauważyć w przedstawionych materiałach, a opisy założeń metodologicznych prowadzonych badań nie zawsze są szczegółowo przedstawione, co utrudnia prawidłową ocenę wartości postępowania badawczego.

W analizowanych tekstach na ogół nie brakuje odautorskich refleksji krytycznych dotyczących zarówno przywoływanych koncepcji i teorii jak i własnych badań i analiz, a często zapisane myśli posiadają cechy naukowo istotnego dystansu intelektualnego, który powinien charakteryzować osoby zaawansowane w działalność naukową. Większość tekstów spełnia więc w swojej istocie kryteria prac naukowych wymaganych od osób aspirujących do tzw. „samodzielności akademickiej”. W tym sensie recenzent ocenia analizowane teksty jako wartościowe poznawczo i naukowo.

Napisana przez dr Anetę Jaworską monografia *„Zasoby osobiste i społeczne skazanych w procesie oddziaływań penitencjarnych”*, Impuls, Kraków, 2016, jest wskazana przez Habilitantkę jako najważniejsza praca naukowa w Jej dorobku (zgodnie z art. 16 ust.2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki). Praca składa się ze wstępu, siedmiu rozdziałów podzielonych na liczne podrozdziały, zakończenia, bibliografii i załączników. Całość liczy 358 stron.

We wstępie Autorka zaznacza, że podstawą teoretyczną swoich badań czyni *„Teorię wsparcia społecznego”* oraz *„Teorię zasobów”*, które ukierunkowane są z jednej strony na wewnętrzne „siły” człowieka, z drugiej natomiast na zewnętrzne okoliczności społeczne i socjalizująco-wychowawcze. Naturalną koncepcją badawczą w takiej sytuacji są raczej eksploracje o charakterze jakościowym lub jakościowo-ilościowym, dlatego fakt przyjęcia przez Habilitantkę wyłącznie badawczej perspektywy ilościowej wzbudza określone obawy natury metodologicznej. Argumentacja Habilitantki, że tylko taka perspektywa metodologiczna umożliwia całkowite zobiektywizowanie dokonywanych pomiarów w celu ustalenia prawd ogólnych mających nie tylko służyć teorii ale także praktyce penitencjarnej, niewątpliwie budzi zainteresowanie sposobem rozwiązania problemu, ale nie przekonuje recenzenta, gdyż obie wspomniane naukowe koncepcje oparte są na specyficznych, zindywidualizowanych przesłankach, trudnych do zweryfikowania poprzez nomotetyczną perspektywę badawczą.

Rozdział pierwszy, *„Teoria i prakseologia oddziaływań penitencjarnych”*, jest w swojej istocie przeglądem naukowych stanowisk pochodzących z różnych dziedzin i dyscyplin, a dotyczących problemu izolacji więziennej i jej wpływu na ludzką tożsamość i pełnione role życiowe i społeczne. Dominuje w nim psychologiczno-socjologiczna perspektywa identyfikowania problemu. Niewątpliwie treści merytoryczne rozdziału ukazują kompetencje naukowe

Autorki, jej wiedzę i odczytanie w literaturze przedmiotu z zakresu psychologii, socjologii i prawa. Szkoda tylko, że występuje deficyt kontekstów i pogłębionych refleksji pedagogicznych, pomimo tego, że Habilitantka odwołuje się również do literatury z zakresu pedagogiki resocjalizacyjnej, wybierając jednak te wątki, które mają bardziej charakter ogólny niż szczegółowy. Mimo tej ostatniej uwagi rozdział ten recenzent ocenia pozytywnie.

Rozdział drugi jest zatytułowany „*Efektywność oddziaływań w warunkach penitencjarnych*” i stanowi analizę zewnętrznych i wewnętrznych uwarunkowań skuteczności podejmowanych działań przez służby penitencjarne wobec osadzonych w trakcie ich pobytu w placówkach penitencjarnych. Habilitantka koncentrując się na omówieniu kluczowych pojęć dla tego problemu, zauważa, że efektywność oddziaływań penitencjarnych nie znajduje odzwierciedlenia w osiągniętych celach resocjalizacyjnych, gdyż wskaźnik powrotności do przestępstwa wynosi 50% u osób pierwszy raz karanych a 80% u recydywistów i stwierdza, że jest to problem ogólnoświatowy. Autorka omawia historyczne konteksty badań nad efektywnością oddziaływań penitencjarnych, przytacza źródła niezadawalającej skuteczności oraz identyfikuje zewnętrzne i wewnętrzne wskaźniki efektywnej resocjalizacji. Opiera się przy tym na prezentacji różnych stanowisk w tym zakresie, marginalnie traktując niestety stanowiska pedagogiczne. Rozdział ten ukazuje znajomość problematyki, ale podobnie jak w rozdziale pierwszym brakuje tu wyraźnie nakreślonej perspektywy pedagogicznej. Dominuje perspektywa psychologiczna, socjologiczna i prawna.

Autorka przywołując w tekście wyniki raportu NIK z 2015 roku wskazuje, iż dokonanie pomiarów efektywności realizowanych w warunkach penitencjarnych licznych programów resocjalizacyjnych nie jest możliwe ze względu na ich niski poziom profesjonalizmu i fakt, iż wiele z nich różni się podejściem czy sposobem realizacji. Brakuje w nich rozpoznania środowiska i grupy dla której są projektowane, określenia jej potrzeb, zasobów, określenia

potencjalnych przeszkód w realizacji celu. Brakuje również analiz motywów tworzenia i realizowania projektów a także rozpoznania podstaw teoretycznych i metodycznych realizowanych programów resocjalizacyjnych. Recenzent w pełni zgadza się z takim widzeniem problemu.

W odczuciu recenzenta omawiany rozdział ukazuje wiedzę merytoryczną Habilitantki z zakresu nauk społecznych, aczkolwiek w mniejszym stopniu niż się można było spodziewać opartą na wiedzy stricte pedagogicznej. Wydaje się również, że Habilitantka opisując znaczenie i rolę winy w procesie resocjalizacji postrzega ją tylko w kategoriach prawnych i psychologicznych, gdzie dla prawnika decyduje ona przede wszystkim o odpowiedzialności karnej, a dla psychologa jest jednym ze źródeł postępowania moralnego człowieka i rozwoju jego schematów społecznych. Dla pedagoga z kolei pojęcie winy łączy się nie tylko z identyfikacją jej przyczyny, ale przede wszystkim z określoną metodyką postępowania, a więc także rejestrem sposobów naprawienia zaistniałej sytuacji. Pomimo poczynionych uwag rozdział ten należy również ocenić pozytywnie.

Rozdział czwarty: „*Psychospołeczna wartość zasobów osobistych i społecznych*” poświęcony jest opisowi trzech zmiennych: *samoocenie jawnej i niejawnej, poczuciu koherencji i kapitałowi społecznemu*. W trakcie jego lektury można odnieść wrażenie, że Autorka dokonała przemieszania wymienianych pojęć, posiłkując się wymiennymi interpretacjami z kilku obszarów nauk i nie dokonując ich czytelnej systematyki. Recenzentowi wydaje się również, że Habilitantka nie wykorzystwała pełniejszej współczesnej wiedzy naukowej w tym zakresie, co jest szczególnie widoczne w przywoływanej literaturze przedmiotu. Brakuje tu również czytelnej perspektywy pedagogicznej, która ze względu na charakter pracy powinna być wyraźnie zaznaczona.

Można mieć również wątpliwości dotyczące definiowania i interpretowania przez Habilitantkę pojęć: „*kapitał społeczny*” i „*wsparcie społeczne*”, z których

to interpretacji wynika, że te pojęcia są zakresowo i treściowo bardzo zbliżone. A przecież różnią się od siebie i posiadają własne zakresy merytoryczne.

Kolejne rozdziały: piąty, szósty i siódmy poświęcone są prezentacji założeń badawczych oraz opisowi uzyskanych rezultatów empirycznych (w kolejności: „*Metody i procedury badań*”, „*Samoocena jako zasób osobisty a podmiotowe wskaźniki readaptacji skazanych poddanych wybranym oddziaływaniom penitencjarnym-badania własne*”, „*Wsparcie społeczne i poczucie koherencji jako moderatory podmiotowych efektów resocjalizacji skazanych poddanych wybranym oddziaływaniom penitencjarnym*”).

Na samym początku analizy tych trzech „badawczych rozdziałów”, trzeba zwrócić po raz kolejny uwagę, że Habilitantka nie do końca chyba rozumie naukowe znaczenie badań jakościowych i znaczenie ich miar obiektywizacji. Świadczy o tym fragment tekstu ze strony 175: „...w badaniach posłużono się wyłącznie możliwymi do obiektywnej weryfikacji procedurami ilościowymi, przy zastosowaniu metod kwestionariuszowych oraz obiektywnie mierzalnych wyjaśnień przyczynowo - skutkowych i korelacyjnych...” (koniec cyt.str.175). Tak wyraziste stwierdzenie w pracy naukowej ukazuje pewne niedostatki teoretyczno-metodologiczne Habilitantki, które jak wynika z doświadczenia recenzenta, charakteryzują niestety część przedstawicieli naukowych kadr pedagogicznych w Polsce, z określonych instytucjonalnych środowisk akademickich.

Jako cel swojej pracy dr Anetta Jaworska określiła: „... ustalenie czy podmiotowe wskaźniki resocjalizacji osób odbywających karę pozbawienia wolności mogą być objaśniane za pomocą udziału skazanych w wybranych oddziaływaniach resocjalizacyjnych, przy uwzględnieniu kolejno: 1. Interakcji dwóch wymiarów samooceny (jawnej i niejawnej), 2. Poczucia koherencji oraz poziomu wsparcia społecznego...” (koniec cyt. str. 176)

Habilitantka zakłada więc zbadanie problemu czy *.....zasoby osobiste i społeczne w postaci jawnej i niejawnej samooceny, poczucia koherencji oraz wsparcia społecznego będą prawdopodobnymi czynnikami przyczyniającymi się do wyjaśniania podmiotowych efektów wybranych oddziaływań penitencjarnych (przez pracę, aktywność sportową oraz aktywność artystyczną... ”)* (koniec cyt. str. 176).

Dlatego też przyjęła, iż ogólnym celem badań było: *..... sprawdzenie znaczenia i siły każdej z tych zmiennych – jako predyktora lub moderatora podmiotowych efektów resocjalizacji w postaci postaw wobec: pracy (autotelicznych i normatywnych), innych ludzi (prospołecznych vs. egoistycznych), dokonanego czynu przestępczego (winy i ekspiacji) oraz własnej przyszłości (umiejętność stawiania celów oraz zaangażowania w ich realizację)”* (koniec cyt. str. 176).

Niewątpliwie należy uznać, iż dr Anetta Jaworska dokładnie przebadła 796 osób w wieku od 22-59 lat, przy czym interlokutorzy nie różnili się między sobą pod względem takich zmiennych jak: wiek, wykształcenie, wymiar kary czy rodzaj popełnionego przestępstwa. Badaniami objęto osadzonych z różnych kategorii przestępstw, ale w pracy nie znajdujemy uzasadnienia takiego doboru kategorii osadzonych. Zatem trudno nie zadać pytania o źródła formułowania problemów badawczych, poziom subiektywności i obiektywności zebranych danych oraz ich szersze bądź węższe znaczenie poznawcze.

To pytanie można rozszerzyć o kolejne: na ile przyjęta strategia badawcza i cel badań posiadają uzasadnienie merytoryczne w założonej i opisanej bazie teoretycznej i wynikającej z niej wizji resocjalizacji oraz dlaczego Habilitantka za podstawę eksploracji przyjęła takie a nie inne zmienne wyjaśniające? Lektura dalszych fragmentów rozprawy niestety nie rozwiewa wątpliwości recenzenta.

Dr Anetta Jaworska zdefiniowała cztery problemy badawcze, odnoszące się do różnic w podmiotowych wskaźnikach resocjalizacji pomiędzy przebywającymi w izolacji więziennej skazanymi aktywnymi zawodowo,

sportowo i artystycznie, oraz nieaktywnymi zawodowo, sportowo i artystycznie w zależności od jawnej i niejawnej ich samooceny.

Ostatni problem dotyczy udzielenia odpowiedzi: czy poczucie koherencji oraz poczucie wsparcia społecznego definiują podmiotowe realne wskaźniki resocjalizacji?

Do każdego z przedstawionych problemów zostały przypisane hipotezy i ich uzasadnienie. Można odnieść wrażenie, że zarówno hipotezy jak i ich uzasadnienia zostały sformułowane nieco niefortunnie, gdyż jakby z „góry” wzmacniały sposób widzenia i interpretowania problemu przez Habilitantkę. Być może jest to tylko subiektywne odczucie recenzenta, nie mniej jednak w pracy naukowej należy wystrzegać się wywoływania takich skojarzeń.

Habilitantka zastosowała w badaniach zarówno narzędzia znormalizowane, znane na rynku naukowym, jak i własnego autorstwa przygotowane specjalnie na użytek omawianych badań. Do pierwszej grupy możemy zaliczyć „*Skalę Samooceny SES Rosenberga*” w polskiej adaptacji Łąguna, Lachowicz-Tabaczek, Dzwonkowska (2007), „*Test Preferencji Liter*” w polskiej adaptacji Fila-Jankowskiej (2009), „*Kwestionariusz Orientacji Życiowej SOC*” Antonovsky w polskiej adaptacji J. Koniarka, B. Dudka, Z. Makowskiej (1993), do drugiej zaś: „*Skala postaw wobec pracy*”, „*Kwestionariusz winy i ekspiacji*”, „*Arkusz celów*”, „*Skala wsparcia społecznego*” i „*Skala postaw prospołecznych vs. egoistycznych*”.

O ile pierwsza grupa narzędzi badawczych ma jednoznaczny charakter narzędzi psychologicznych i na ich temat recenzent się nie zamierza wypowiadać, gdyż nie czuje się kompetentny, to narzędzia własnego autorstwa habilitantki budzą wiele wątpliwości. Pojawia się tu pytanie o zasadność doboru pytań i ich rzetelność i trafność empiryczną. Wogóle problem trafności empirycznej autorskich narzędzi badawczych został przez Habilitantkę

pominięty a przecież chodziło Jej (co wielokrotnie w pracy podkreślała) o zastosowanie narzędzi umożliwiających obiektywne zmierzenie wątków przyczynowo-skutkowych i korelacyjnych poprzez zastosowanie procedur ilościowych

Problem jest poważny, gdyż może poddawać w wątpliwość pełną wiarygodność naukową uzyskanych rezultatów empirycznych, a poprzez to również poziom uprawnionego lub nieuprawnionego wnioskowania, wysuwania uogólnień i stwierdzeń natury statystycznej.

Generalne pytanie jakie należy postawić w tym miejscu brzmi: na ile metody, techniki i narzędzia badawcze zastosowane przez Habilitantkę mierzą w rzeczywistości przyjęte i zdefiniowane zmienne i w ten sposób pozwalają osiągnąć cele badawcze? Można zadać też dodatkowe pytanie czy do weryfikacji przyjętego celu badawczego nie lepszym rozwiązaniem były by badania jakościowe lub mieszane? Recenzent jednak nie będzie rozszerzał tego wątku, gdyż jego zadaniem nie jest snucie subiektywnych rozważań „co by było lepsze”, lecz rzetelna, obiektywna analiza i ocena dorobku naukowego a w tym miejscu książki uznanej przez Autorkę jako najważniejsza praca naukowa w dorobku.

Pomimo niewątpliwych walorów o których recenzent pisał wcześniej, monografia zatytułowana *„Zasoby osobiste i społeczne skazanych w procesie oddziaływań penitencjarnych”*, Impuls, Kraków, 2016, budzi wątpliwości i zastrzeżenia, które podważają w jakimś stopniu jej wartość naukową. Najistotniejsze uwagi krytyczne dotyczą przyjętej i opisanej koncepcji metodologii badań i wynikających z niej konsekwencji merytorycznych.

Zdaniem recenzenta przyjęta strategia badawcza i zastosowane narzędzia mają charakter psychologiczny i w małym stopniu mieszczą się w polu metodologicznym pedagogiki resocjalizacyjnej. Wątpliwości budzi też status

zastosowanych metod własnych, szczególnie w zakresie oceny ich trafności potwierdzających wartość diagnostyczną a przecież o takiej wartości pisze Autorka w wielu miejscach swojej pracy. Najważniejszym elementem badań naukowych jest zawsze dokładne zdefiniowanie problemów badawczych, sformułowanie hipotez oraz sposobu ich weryfikacji. Procedura ta zawsze wynika z przyjętych założeń teoretycznych, które mieszczą się w bazie koncepcji i teorii kontekstualnie związanych z konkretną dyscypliną naukową. Kryteria poprawności teoretyczno-metodologicznej są podstawą oceny wartości uzyskanych rezultatów empirycznych. Dlatego też można recenzowanej pracy postawić zarzut zbyt małej reprezentatywności pedagogicznych kontekstów zarówno w jej warstwie teoretycznej a przede wszystkim metodologicznej.

Dr Anetta Jaworska stara się o uzyskanie stopnia naukowego doktora habilitowanego w dyscyplinie pedagogika. Recenzowana monografia jest w swojej istocie bardziej pracą psychologiczną niż pedagogiczną. Świadczy o tym przyjęta strategia badawcza, postawione cele badawcze i hipotezy a także dobrane i użyte narzędzia badawcze. Wprawdzie Habilitantka wyprowadza z uzyskanych rezultatów empirycznych również wnioski i zalecenia o charakterze pedagogicznym, ale to trochę za mało żeby uznać pracę za stricte pedagogiczną.

Konkluzja:

Dorobek organizacyjny, dydaktyczny i naukowy (w tym z zakresu pisarstwa naukowego) dr Anetty Jaworskiej należy ocenić pozytywnie. Podobnie Jej aktywność badawczą i konferencyjną. Opublikowane prace naukowe oraz przedstawione do oceny dokonania akademickie, pomimo wskazanych w recenzji zastrzeżeń, wskazują na twórcze poszukiwania drogi rozwoju naukowego i pokazują kierunki pogłębiania procesu samodoskonalenia i autorefleksji. Widać wyraźnie, że dr Anetta Jaworska w ciągu ostatnich kilku

lat poczyniła wyraźne postępy naukowe. Problemem jest jednak niejednoznaczna ocena wartości naukowej monografii „*Zasoby osobiste i społeczne skazanych w procesie oddziaływań penitencjarnych*”, Impuls, Kraków, 2016, która nie tyle nie spełnia wszystkich wymogów ustawowych, wskazanych w treści art. 16 ust. 2 pkt. 1 i 2 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 z późniejszymi zmianami.) ale przede wszystkim nie spełnia jednoznacznie kryteriów naukowej pracy pedagogicznej.

Nie mniej jednak, przeważała u recenzenta opinia, że poziom naukowy całokształtu bogatego dorobku naukowego dr Anetty Jaworskiej, pomimo krytycznej oceny monografii „*Zasoby osobiste i społeczne skazanych w procesie oddziaływań penitencjarnych*”, zasługuje na uznanie i spełnia kryteria dorobku naukowego wystarczającego do ubiegania się o awans naukowy. Na pozytywną ocenę recenzenta wpływ ma także konsekwentne i wieloletnie dążenie naukowo-badawcze Habilitantki, do poszukiwania optymalnego modelu resocjalizacji penitencjarnej.

Dlatego też recenzent wnosi do Komisji Habilitacyjnej o dopuszczenie dr Anetty Jaworskiej do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.

Prof. zw. dr hab. Marek Konopczyński

Warszawa, 11 kwietnia 2017 roku

